

نه استنطاق از منطق خبر داشت   نه مستنطق بسر جز شور و شرداشت
 گراین عدلیه است و معدلت نیز   ببرزخ شاد بادا روح چنکیز
 ور این باشد نشان داد خانه   مباد از داد در گسیتی نشانه
 (بقیه دارد)

عقیده ژان ژاک روسو

(بقیه از شماره قبل)

« ای هموطنان » وقتی (سینه اس) (وزیر و مشاور پروس) که بفصاحت بیان و طلاقت لسان معروف بود و پروس در حق او می گفت که فصاحت وی از کلیه قشون در پیشرفت فتوحات مؤثر تر بوده است (مجلس سنای ما را نشیمنگاه - لاطین ساخت نه دیده اش از آب و تاب زینت های بیهوده ، و نه از ظرافت صنایع مرغوبه آن خیره شد ، و نه بفصاحت و بلاغت خشک و خالی که بمنزله آلت و افسون مردمان یاره گوشت خود را معرفی کرد پس (سینه اس) این مرد بزرگوار معروف چه دید ؟

ای متمدنین روم ، او تماشای عجیبی دید که هرگز نه این ثروت و مکنت فعلی شما ، و نه این صنایع ظریفه و نقوش بدیعه قادر است نظیر آنرا نشان دهد - او قشنگترین منظره که تا کنون در زیر آسمان لاجوردی هیچ دیده مثل آنرا ندیده و هیچ گوشه نشنیده با چشم دل تماشا کرد : یعنی او مجلسی دید که دوستان نذر از مردان با فضل و شرافت در آن عضویت داشتند که نه فقط برای

فرمان قرمائی ووم بلکه برای اداره کردن تمام سطح زمین شایسته و لایق بودند .

از نقل تواریخ زمانهای دور و دراز بگذریم و بحوادثی که در زمان حاضر ودر مقابل چشم خودمان واقع شده پردازیم .
یا بعبارة اخری هرچند برخلاف تراکت است ، این پرده‌های هنیع که رو پوش اخلاق فاسده ماست پاره نموده و برای کشف يك حقیقت ساده بیش از این بناوین متعدده و مباحث مختلفه التجا نبریم ،

یهوده نیست که من از روح قابریسیوس مدد خواسته و برای احضار روح او عزیمت میخوانم : هیچ حرفی باین مرد بزرگوار خطاب نکرده ام که عیناً آن را بدهان لوئی دوازدهم و هانری چهارم تلقین نموده باشم .

هرچند هنوز این حکایت مبرهن نشده که سقراط آن حکیم دانشمند ، ساغر زهر «شوکران» را برکشیده و خود را از قید حیوة عاریتی خلاص کرده باشد .

ولی فی الواقع طعم جام زهراگین استهزا و تمسخر ، توهین و تحقیر . صد مرتبه در کام جان او از شربت ناگوار مرك تلخ تر بوده است !!

ملاحظه کنید که در پاداش این همه مساعی و تلاش که در راه استخلاص از چنگال نادانی و جهالت « همان عطیه الهی

و موهبت ربانی که من آن را عقل ازلی میدانم « بردیم اکنون فساد اخلاق ، عبودیت ، رقت عاید ما شده و هستی ما را بخود مشغول ساخته اند .

همین پرده غلیظ و حجاب ضخیمی که این جهل خدا داد براسرار مکتوم طبیعت پوشیده و مارا طبعاً از ادراک هرچیز در بدو خلقت محجوب و ممنوع داشته و طفل آدمی را از اطفال سایر حیوانات جاهل تر آفریده بما مدلل میدارد که کشف این اسرار و خرق این حجب کارما نیست و ما برای پی بردن بحقایق اشیاء و کشف اسرار طبیعت خلق نشده ایم . و کوششها و مجاهدات ما در این راه جز تحمل خستگی و زحمت فایده نخواهد داد

آیا ما از این درسهایی که طبیعت در مکتب خانه خلقت بما آموخته استفاده نموده ایم ؟ یا از کیفیت فطرت اولیه بکلی غفلت ورزیده با آفریننده خویش که ما را جاهل خواسته مخالفت کرده و مقاومت مینمائیم !!

ای ملل مختلفه عالم ! همگی بدانید و بدرستی معتقد باشید که طبیعت مثل مادر مهربانی که اسلحه خطرناک از دست طفل خودسال بگیرد تا او را از صدمه برهاند ، درعالم چنان خواسته است که شما از شر این علوم و صنایع محفوظ و مصون بمانید :

این همه اسراری که طبیعت از شما مستور داشته و درمغنی ازتفحص آنها ممنوع ساخته ، بمنزله امراض مهلکه و بلاهای مبرمی هستند

که طبیعت خواسته شما را از ابتلای بآنها صیانت نماید .
 بلکه همین زحمت و رنجی که برای تحصیل علوم و تکمیل
 صنایع باید متحمل شوید . یکی از نعمت های اوست که میخواهد
 بواسطه تصادم با این زحمات و مقاومت با این مشقات از پیروی
 آن طریق خطرناک منصرف شوید !

هرچند انسان با لذات شریر و فاسد الاخلاق و خاسر خلق
 شده ، رلی هرگاه از بدو خلقت عالم ودانا بدنيا آمده بود هزاران
 مرتبه شرارتش از آنچه هست افزون بود !

چقدر این افکار فاسده مقام انسانیت را تنزل میدهد ! چقدر
 میبایست غرور و نخوت های خود را بر ریاضت و زحمت و ادا کرد
 تا بجواب سؤالات ذیل موفق گردیم ؟؟

میکویند چطور دیانت و تقوی ، صحت عمل و فضیلت ، از
 جهل و نادانی ناشی میشود ؟

چگونه علم و تقوی مانمة الجمیع یعنی مخالف بایکدیگرند ؟
 چه نتایجی از ذکر این ترهات و باطیل عاید مردم خواهد شد ؟
 برای رفع این تناقض بین و دفع شبهه این تضاد ظاهر
 میکوئیم : از این عناوین و اسامی مشتمع که شما را از ادراک
 حقیقت دور و دیدگانان را از مشاهده واقع خیره و کور داشته
 بگذرید ، از این باطیل که معارف و فضائل انسانی را در تحت
 اسم آنها معرفی می کنید صرف نظر نمائید ، آن وقت با دقت
 تمام مسئله را در تحت مطالعه و نظر گرفته علوم و صنایع را عریان

و بدون ضمیمه امور خارجی ملاحظه کنید.
 اول تصور کنید که از پیشرفت و ترقی آنها چه نتایجی برای
 شما حاصل خواهد شد.
 سپس در هر نقطه با دلائل تاریخی هم قدم و همراه شد هر جا
 این رفقای راه پیموده مجرب شمارا دلالت کردند موافقت کنید :
 آن وقت است که نفع و ضرر و خیر و شر آنها را بخوبی
 محسوس خواهید کرد.

قسمت دوم

در یکی از روایات قدیمه مصر و یونان وارد شده که مخترع
 علوم و خالق دانش یکی از خدایان است که دشمن راحت و
 خصم رفاهیت نوع بشر بوده است !
 حالا ببینیم این ممالکی که خود مهد تمدن بوده و علوم و
 صنایع ابتداء از آنها نشو و نما یافته و در میان آنها بحد رشد
 و بلوغ رسیده این عقیده را از کجا پیدا کرده بودند ؟
 میدانید چرا باین اعتقاد گرویده بودند ؟
 آنها سرچشمه های بدبختی که از این علوم برایشان تهیه
 شده بود برای العین میدیدند !

هر کس اوراق سالنامه عالم یا صفحات تواریخ قدیم و جدید بنوی
 آدمرا تصفح کند بخوبی خواهد یافت که تا کنون در آنچه کنج کاویها
 و تفحصات بشر بدان نائل شده يك اصل ثابت که ما را به تحصیل

علوم و اداری و به نتایج حتمیه آن امیدوار کنند نمی توان یافت .
 علم نجوم ازموهوم پرستی و حدسیات بی ،أخذ تولد یافته
 علم فصاحت و بلاغت از خودپرستی و جاه طلبی یا کینه و
 عداوت یا تملق و چاپلوسی یا دروغ پردازی و باوه سرائی بظهور
 رسیده علم هندیه از اثر لثامت و دفائت طبع بوجود آمده
 علوم طبیعی از کنجکاریهای لغو و کوشش های پوچ ناشی
 شده یا اخره کلیه این علوم حتی علم اخلاق نیز از غرور و خود
 پسندی يك طایفه که میخواستند دیسکران را بطرف خود دعوت
 کنند تدوین شده است .

بنابراین میتوان گفت که مبدأ و منشأ علوم و صنایع يك مشتمل
 اخلاق فاسده و صفات رذیله است ، و نتیجه که از این مبادی فاسده
 ناشی میشود بر احدی پوشیده نیست ~~که~~ جزء فضایل اخلاق و
 شرافت نفس محسرب نخواهد شد .

از نتایج و آثار مشهوده این علوم بفساد مبادی آن میتوان
 پی برد .

هر گاه باسراف و تبذیر نمیرداختیم و تحمیلات بی فایده
 را ترك میکنیم این صنایع که وجودشان برای همین مقاصد وضع
 شده بیچه درد میخورند ؟

اگر ریشه ظلم و خلاف و جور و اعتساف را از میان خود
 میکنیم علم فقه و حقوق و محاکم شرعی و عرفی چه ضرورت داشت ؟
 اگر یکدسته ظالم ، یکطایفه یاغی ، یکفرقه مفسد نبودند ، و این

جنگها و خصومتها و لشکر کشیها را نمی نمودند، علم تاریخ از کجا مدون میشد؟

بالجمله اگر هر فردی بآداء وظیفه انسانیت و رفع حوائج ضروریه خود میپرداخت هیچکس در عوض خدمت بخود و نوع و وطن و دوستان عمر عزیز گرانبها را بسیاحت بلاد و کشف عادات و اخلاق طوایف دیگر صرف نمیکرد.

آیا ما را برای آن خلق کرده اند که در کنار چاه عمیقی که یوسف حقیقت در آن پنهان است - با کمال دل بستگی و علاقه مندی باستخلاص آن بمیریم و ازدیدن جمال مطلوب محروم بمانیم؟ در قدم اول هر عاشق صادقی که جداً طالب تحصیل فلسفه خلقت و اسرار وجود باشد از تصور همین مسئله از جد و طلب خسته و از پیروی مقصود بیزار خواهد شد.

چقدر معایب - چه اندازه خطرات - چه راههای مخوف چه پرت گاههای عمیق که در پیروی علوم و تحصیل آنها موجود است، برای فائل شدن بادرک يك .أمول که فوائد آن هزاران مرتبه از مضراتش کمتر است - چه بسیار خطاها و اشتباهات و شدائد و خطرات را باید ارتکاب نمود!

مضرات این طلب و کوشش برای العین محسوس است، زیرا که غلط و خطا گرچه قابل عملها و توجیه های بسیار است، اما حقیقت فقط دارای يك راه و يك حال است.

بنابراین آن طالب مخلصی که با نیت پاک و قلب بی آرایش،

همان یگراه باریکرا در میانه هزاران طریق خطا بجوید و بیوید کیست ؟
 بر فرض اینکه چنین سالکی یافت شود . کدام علامت و
 چه دلیل از روی اطمینان قلب یقین کند که شاهد مقصود را یافته
 و مطلوب حقیقی خود را در آغوش کشیده است ؟

با این همه عقاید مختلفه افکار مشتته و احساسات متفاوته
 کدام دلیل مسلم بر حقاقت يك طایفه و صدق دعوی آنها می
 تواند حکمیت کند ؟

و بر فرض آنکه اقبال با یکنفر مساعدت نموده بکشف
 حقیقت و معرفت آن موفق شود . از کجا بتواند آنرا در محل
 خود استعمال کرده و از ادراک آن استفاده مشروع نماید ؟ و چون
 موضوع این علوم اساساً لغو و بی فایده است آثاری که بر آنها
 مترتب میشود هزار مرتبه خطرناک تر خواهد بود .

این علوم - که در اثر بطالت و بیکاری تولید شده -
 کاهلی و تنبلی آنها را تربیت و پرورش نموده و در دامان تن
 پروری و لاقیدی بحد رشد و بلوغ رسیده اند و اولین مضرت
 جبران نشدنی که از آنها عاید میشود همانا تلف کردن عمر عزیز
 و وقت گرانبها است .

همچنانکه از نقطه نظر اخلاقی ، مضرات مذکوره بر تحصیل
 این علوم مترتب است از جنبه سیاسی نیز همین علوم سبب شده اند
 که احسان و نیکی بکلی از میان رفته و هر سرمایه دار بی سر و پایا
 شهرنشین مهمل را باید چنانکه هستند در شمار آدمهای موذی

و مهلك محسوب داشت .

ای فلاسفه نامی ! ای کسانی که جاذبه کرات را کشف نموده و نسبت نزول اجسام را در خلاء اثبات میکنند . ای دانشمندانیکه تناسب زمانهای متساویه را با فضاهاى طی شده سیارات در مسیر خود مدلل داشته‌اید و مقدار قوس فاصله زاویه تابش و زاویه انعکاس را در انتقال نور و حرارت و صوت تعیین مینمایید آیا انسان بکدام دیده کثرت موجودات را در ذات وحدت محتوی و مستهلك مییابد ؟ ارتباط نفس ببدن و علاقه روح بتن از چه راهست و مثل چرخ و پیچهای ساعت چه رابطه متناسبی ما بین آنها موجود است ؟

کدام يك از ثواب و سیارات ممکن است مسکون و کدام خالی ازسکنه باشد ؟ چه نوع حشرات هستند که بطور خارق عادت تولد یافته و درعرصه وجود حیات خود را ادامه میدهند ؟ این سؤالات بسیار مختصرند ؛ با چندان علوم عالیه و معارف نفیسه که بشما ارتقا انتقال یافته خواهش مندم جواب مرا بطور دلخواه بدهید . در صورتیکه شما با احاطه باین علوم و با اطلاع از همه این فنون هیچ نفهمیده باشید و از جواب مختصر سؤالات من عاجز باشید ، آیا این معلومات بی حاصل شما عده ما را کثیر ، امور معیشت ما را منظم ، مقام ما را ارجمند ممالک ما را آباد میکنند ، یا برعکس شرارت و فساد اخلاق ما را زیادتیر خواهند کرد ؟

پس يك تجدید نظری با اهمیت تألیفات و تصنیفات خود نموده و کشفیات و تحقیقات آنانرا در نظر گرفته ، در صورتیکه نفیس ترین

تالیفات علماء منرالفکر و مشعشع ترین شاهکارهای دانشمندان این جامعه برای بشر هیچ گونه خاصیت و فایده نداشته باشد ، از این یکمشت نویسندگان ، جهول ، ادبای تنبل ، شعرای مهمال ، که ماده حیات مملکت را فاسد و ضایع میکنند چه فوایدی میتوان انتظار داشت ؟

چه بگویم - ای بیکارها - کاش در حقیقت بیکار بودید زیرا که در بیکاری شما اخلاق سالم تر و هیئت جامعه راحت تر و غم و زبان آنها کمتر بود : ولی این خطبای لغوگو و ناطقین یاوه سرای تیشه عقاید شرم آور خود را در دست گرفته بهر طرف که روی میآوردند ریشه عقاید صالحه و اصول فضایل حقیقی را از بیخ و بن برمی کنند

کلمات مقدسه وطن - مذهب - و نوع پرستی را با تبسمهای مسخره آمیز و با سیمای بی اعتنائی تلقی نموده و بالعکس خدعه و خرافات خود را که مخرب و مضیع تمام مقدمات عالم است تنزیه و تقدیس مینمایند .

این فرقه نه فقط دشمن فضایل اخلاق و منکر عقاید صحیحه هستند بلکه اساساً با معتقدات عموم اهل عالم مخالف و درحقیقت دشمن نژاد بشرند .

و برای اینکه فرزندان آدمرا دسته دسته بقربانگاه شهوات فحشانی خود سوق دهند کافی است که آنان را بکلمات لامذهب - خدا شناس ، کافر ، ملحد و ملعون متهم سازند .

ای جنون خود پسندی - ای نائره خودستایی - ای شهوت

خود بینی کدامین فجایع خوفناک است که شما در صفحه عالم بنمایش
نگذاشته و نمیگذارید؟
بقه دارد
(ترجمه مایل تویسرکانی)

احساسات ادبی

در کردستان

مهین دانشمند و ادیب گرامی (آقای حاجی مظهرالاسلام
کردستانی) صورت نطق ادبی یکی از محصلین مدارس کردستان
را با اداره ارمغان کتباً هدیه فرستاده . ما پس از تقدیم تشکرات
صمیمانه بزرگان و ادبای کردستان مخصوصاً رئیس معارف که در
مقام ادب پروری کردستان را سرمشق تمام ولایات و ایالات قرار
داده اند و پس از ابلاغ تبریک قلبی بمحصلین مدارس کردستان
مخصوصاً مدرسه احمدیه که این خطابه ادبی درعالم ادبیات یادگار
اوست نطق محصل مزبور (آقای حسینخان فرزند معمار باشی) را
برای محصلین ایرانی مخصوصاً فارس و اصفهان ارمغان میفرستیم .
(اینک خطابه ادبی)

پس از تشکر از آقایان عظام که جشن مدرسه احمدیه را
بقدم خویش زینت داده وموجبات تشویق محصلین را فراهم ساخته اند
عرضه میدارم .

ششماه قبل روز جشن باشکوه سابق درهمین مدرسه مجملی
از حالات شعرای بزرگ ایران که هر یک در گیتی عدیل و نظیر
ندارند ایراد گردید و اینک دنباله همان مطلب من بنده اجازه
میخواهم که درچنین جشن علمی باشکوه از آن خداوندان علم وادب